बी.एस.एस. — Bakhar Sanshodhan Sangraha
BHARAT SATYA SAMPURNA · HISTORICAL RESEARCH DOSSIER

तमिळविश्वविद्यालये, तञ्जावूरे मोडीदस्तावेजसंरक्षणपरियोजना

तञ्जावूर-मराठादप्तरस्य संरक्षणं संवर्धनं संगणकीकरणं देवनागरीलिप्यन्तरणं च

यत्र योगेश्वरः कृष्णो यत्र पार्थो धनुर्धरः। तत्र श्रीर्विजयो भूतिर्ध्रुवा नीतिर्मतिर्मम॥

भगवद्गीता १८.७८ — अस्य लेखस्य मार्गदर्शकश्लोकः

स्तरः २ · संस्थागतस्रोतः, आंशिकतः प्रमाणितः

स्रोतः: Raju Chatarsing Pardeshi, "Geo-Strategic Importance of Forts in Swarajya," *Shivcharitra Pushpanjali Khand-2* (Special Issue, Vol. 13, No. 2, June 2024), ISBN 978-81-963502-0-8, pp. 113–123. Akhil Bhartiya Shri Shivcharitra Sahitya Sammelan — Nutan Maratha Mahavidyalaya, Jalgaon & Itihas Prabodhan Sanstha, Maharashtra.
तमिळविश्वविद्यालयस्य आधिकारिकपरियोजना-सूचनापत्रात् भारत सत्य सम्पूर्ण (बी.एस.एस.) सङ्ग्रहार्थं सज्जीकृतम्।

१ ऐतिहासिकी पृष्ठभूमिः

ई. १६७६ तमात् १८५५ पर्यन्तं, प्रायः १८० वर्षाणि यावत्, अधुनातनतमिळनाडुस्थस्य तञ्जावूरस्य शासनं छत्रपतिशिवाजीमहाराजस्य सापत्नभ्रातुः एकोजी (व्यंकोजी) राजे भोसले महोदयस्य वंशजैः कृतम् आसीत्। अस्मिन् दीर्घकाले तञ्जावूरं दक्षिणस्थस्य मराठाराज्यस्य राजधानी आसीत्, तत्र च प्रशासनात् समाजजीवनात् अर्थव्यवस्थायाः शिक्षणात् संस्कृतेः साहित्यात् भाषायाः वैद्यकव्यवस्थायाः शासकीयव्यवहारेभ्यश्च विशालः ऐतिहासिकः दस्तावेजसमूहः निर्मितः।

राज्यकार्यस्य भाषा मराठी आसीत् चेदपि दैनन्दिनशासकीयलेखनाय प्रयुक्ता लिपिः मोडी आसीत् — देवनागरीलिप्याः प्रचारात् पूर्वं सम्पूर्णे मराठासाम्राज्ये प्रयुक्ता वेगवती प्रशासनिकलिपिः। अतः दक्खनप्रदेशस्य दक्षिणभारतस्य च इतिहासस्य अयं महान् भागः अद्यापि बहुलतया मोडीहस्तलिखितेषु एव सुरक्षितः वर्तते, यः सामान्यमराठीपाठकेभ्यः शोधकर्तृभ्यः जनसाधारणाय च अद्यापि अनुपलब्धः अस्ति।

२ परियोजना — उद्देश्याः प्रथमः सोपानः च

महाराष्ट्रराज्यस्य आर्थिकसहयोगेन तमिळविश्वविद्यालयः, तञ्जावूरं, एतेषां मोडीहस्तलिखितानां संरक्षणाय संवर्धनाय संगणकीकरणाय देवनागरीलिप्यन्तरणाय सूचीकरणाय अन्ततः प्रकाशनाय च सुनियोजितां परियोजनां आरब्धवान्। संरक्षण-संवर्धनप्रक्रिया चतुर्षु सोपानेषु सम्पद्यते — शुद्धीकरणम्, वलीनिवारणम्, मरम्मत्-जीर्णोद्धारौ, प्रत्येकदस्तावेजस्य पद्धतिपूर्वकं वर्गीकरणं संयोजनं च।

प्रथमसोपाने प्रतिवेदितानि संख्यानि: कुल्ये ५,८८,५०० मोडीदस्तावेजाः संरक्षिताः संवर्धिताश्च, तेषु ३,७६,००० दस्तावेजानां संगणकीकरणं सम्पूर्णम् — प्रायः ५ लक्षं डिजिटल-प्रतिबिम्बानि २० हार्डडिस्केषु सुरक्षितानि सञ्चितानि सन्ति। अपि च २,१२,५०० दस्तावेजानां संगणकीकरणं पूरककार्यं च तमिळविश्वविद्यालये प्रचलति। सूचीकरणकार्ये प्रत्येकं संगणकीकृतं दस्तावेजं पठित्वा तस्य १ तः ३ पङ्क्तिपर्यन्तं मराठी (देवनागरी) सारांशः निर्मीयते; देवनागरीलिप्यन्तरणकार्यं चयनितैः अनुभविभिः मोडीविद्वद्भिः क्रियते। प्रायोगिकसोपाने ३७ मोडीविद्वांसः नियुक्ताः, प्रत्येकस्मै प्रायः ५० दस्तावेजाः दत्ताः — सूचीकरणप्रक्रियां व्यापकतया प्रचालयितुं पूर्वं परीक्षणार्थं कुल्ये १,८५० दस्तावेजानां प्रायोगिकसमूहः निर्मितः।

३ महत्त्वं प्रमाणीकरणटिप्पणी च

परियोजनायाः समाप्त्यनन्तरं, अद्यावधि दुर्लभाः सहस्रशः प्राथमिकस्रोतदस्तावेजाः इतिहासकारेभ्यः शोधकर्तृभ्यश्च उपलब्धाः भविष्यन्ति इति आशा अस्ति — दक्खनस्य ततः परं च मराठाप्रशासनेन समाजजीवनेन अर्थव्यवस्थया संस्कृत्या भाषया साहित्येन च सह प्रत्यक्षसम्बद्धः अयं मूल्यवान् स्रोतः अस्ति।

> **स्वतन्त्रं प्रमाणीकरणम्:** सार्वजनिकप्रतिवेदनैः सह तुलनां कृत्वा — बहवः स्वतन्त्राः स्रोताः (महाराष्ट्रशासनस्य पत्रकारितावृत्तानि, २०२० तमवर्षस्य इण्डोलोजी-शोधटिप्पणी, २०२४ तमवर्षस्य शोधपत्रं च) पुष्यन्ति यत् महाराष्ट्रशासनं तमिळविश्वविद्यालयाय, तञ्जावूराय, मोडीदस्तावेजसंगणकीकरणाय सूचीकरणाय च न्यूनातिन्यूनं २०१३ तमवर्षतः अनेकेषु सोपानेषु निधिं प्रदत्तवत्। एकोजी/व्यंकोजी भोसलेवंशः तञ्जावूरमराठानां १६७६-१८५५ तमशासनकालश्च स्थापितेतिहासलेखनेन सह सङ्गताः सन्ति। परन्तु अस्मिन् दस्तावेजे प्रदत्ताः विशिष्टाः कार्यात्मकसंख्याः (कुलदस्तावेजसंख्या, संगणकीकरणसंख्याः, हार्डडिस्कसंख्या, विद्वत्संख्या) मूलतः संस्थायाः स्वकीयात् सूचनापत्रात् गृहीताः, सङ्कलनसमये सार्वजनिकाभिलेखैः स्वतन्त्रतया न प्रमाणिताः — अतः इमाः संस्थया स्वयं प्रतिवेदिताः सूचनाः इति एव अत्र अङ्किताः, न तु तृतीयपक्षप्रमाणितसंख्याः इति।

§ स्तरवर्गीकरणं स्रोतटिप्पणी च

स्तरः २ — संस्थागतस्रोतः, आंशिकतः प्रमाणितः

अयं दस्तावेजः तमिळविश्वविद्यालयस्य, तञ्जावूरस्य, आधिकारिकपरियोजना-सूचनापत्रे आधारितः। तस्य ऐतिहासिकं ढाञ्चा (तञ्जावूरमराठावंशः, कालखण्डः, प्रशासनिकलिपिरूपेण मोडीप्रयोगः) बहुभिः सार्वजनिकस्रोतैः स्वतन्त्रतया प्रमाणितम् अस्ति। परन्तु तस्य कार्यात्मकसंख्याः (दस्तावेजसंख्या, संगणकीकरणसंख्याः) संस्थया स्वयं प्रतिवेदिताः सूचनाः सन्ति याः सङ्कलनसमये सार्वजनिकाभिलेखैः स्वतन्त्रतया न प्रमाणिताः — अतः एताः 'संस्थया प्रतिवेदितसूचना' इति एव उद्धर्तव्याः, न तु 'तृतीयपक्षप्रमाणितसूचना' इति।

सन्दर्भाः

1. तमिळ विद्यापीठ, तंजावर — अधिकृत प्रकल्प माहितीपत्रक (या दस्तऐवजाचा मूळ स्रोत / Source infographic for this dossier).
2. C-DAC Pune, “Replaced by Devanagari & almost forgotten, ancient Modi script finally goes digital.”
3. Indology Research Notes, “Tamil University, Tamil Heritage Foundation, British Library, National Manuscript Mission — Digitization of the Manuscripts,” August 2020.
4. International Journal of Computing, Vol. 23(2), 2024 — reference to Tamil University’s Modi-document digitization funding.

भारत सत्य सम्पूर्ण सङ्ग्रहार्थं सङ्कलितम् — कुटुम्बस्य स्वकीयानां मोडीलिपि-शोधडायरीणां पूरकः अयं दस्तावेजः।